

Warszawa, 24 marca 2025 r.

dr hab. Jan Piechota, prof. PJATK

Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych

Ocena rozprawy doktorskiej, mgr Katarzyny Wolny-Grządziel sporządzona w związku z postępowaniem w sprawie nadania stopnia doktora sztuki, wszczętym w dniu 2 grudnia 2024 r. w dziedzinie sztuki plastyczne, w dyscyplinie artystycznej: sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki przez Radę Dyscypliny, Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach.

Postępowanie procedowane zgodnie z przepisami obowiązującymi w dniu wszczęcia postępowania w sprawie nadania stopnia doktora sztuki.

Temat rozprawy: O doborze i interpretacji krojów pism

Promotor: Prof. dr hab. Tomasz Bierkowski

1. Edukacja

Doktorantka ukończyła z wyróżnieniem studia na Wydziale Artystycznym Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach, specjalność Grafika Warsztatowa, w pracowni Grafiki Książki, uzyskując tytuł magistra sztuki w czerwcu 2012 roku. Jej edukację wzbogaciło półroczne stypendium Erasmus na University for the Creative Arts w Maidstone (Wielka Brytania).

2. Dorobek artystyczny i doświadczenie zawodowe

Działalność dydaktyczna i zatrudnienie

Od października 2012 roku doktorantka pracuje jako asystentka w pracowni Grafiki Książki w ASP w Katowicach, prowadząc zajęcia z grafiki edytorskiej, podstaw projektowania graficznego oraz typografii. Jej doświadczenie dydaktyczne obejmuje również pracę jako wykładowczyni w Wyższej Szkole Technologii Informatycznych w Katowicach (2013–2015). Była także zatrudniona w Dziale Wydawniczym Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (2013).

Działalność badawcza

Doktorantka aktywnie uczestniczy w projektach badawczych, w tym:

- Kierowała badaniami (mini-grant Rektora) „O doborze i interpretacji krojów pism” (2023–2024);
- Współpracowała przy realizacji grantu w ramach Metropolitalnego Funduszu Wspierania Nauki (GZM) w projekcie „Tożsamość miejsca, przyroda i komunikacja”;
- Prowadziła badania dla Młodych Naukowców nad tłumaczeniem brazylijskiej poezji wizualnej (2014), które zostały uhonorowane Stypendium Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Działalność międzynarodowa

Doktorantka zdobyła doświadczenie międzynarodowe, co potwierdzają:

- Wyjazd w ramach programu Erasmus+ do Dún Laoghaire Institute Of Art Design + Technology w Dublinie (2022);
- Stypendium Erasmus+ i prowadzenie zajęć w Valand Academy w Göteborgu (2019);
- Stypendium Erasmus+ i prowadzenie zajęć w University of Plymouth w Wielkiej Brytanii (2018).

Działalność organizacyjna i artystyczna

Doktorantka wykazuje się aktywnością organizacyjną na rzecz uczelni:

- Członkini Rady Wydawniczej Uczelni (2024);
- Organizacja wystaw absolwentów pracowni Grafiki Książki (2022–2024);
- Organizacja warsztatów, wykładów i spotkań z artystami (2022–2024).

Publikacje i osiągnięcia naukowe

Doktorantka może pochwalić się licznymi publikacjami:

- Publikacje w katalogach pokonkursowych „Śląska Rzecz” (2017–2023);
- Współautorstwo artykułu o strategiach projektowania narracji wizualnych (2022);
- Publikacje prac w roczniku „Print Control. Best printed matter from Poland (2012–2016).

Konferencje i warsztaty

Doktorantka uczestniczy w konferencjach i warsztatach:

- Organizacja warsztatów projektowania książek artystycznych (2024);
- Udział w konferencji Digital Cultures Warszawa (2024);
- Wystąpienie podczas konferencji naukowej „Tekstografie III” (2024);
- Wystąpienie podczas międzynarodowej konferencji „POD PRĄD. Publikowanie między niszą a mainstreamem” (2023).

Nagrody i wyróżnienia

Doktorantka posiada dorobek w zakresie zdobytych nagród i nominacji:

- Nominacja w konkursie Projekt Roku STGU 2023/24;
- III miejsce w plebiscycie portalu Fotopolis 2023 w kategorii fotograficzna publikacja roku;
- Dwa wyróżnienia w 62. konkursie Najpiękniejsza Polska Książka 2021;
- Zwycięstwo w międzynarodowym konkursie Artists' Books on Tour organizowanym przez MAK w Wiedniu (2012).

Podsumowując, dorobek doktorantki jest wieloaspektowy. Łączy ona działalność dydaktyczną z pracą badawczą, organizacyjną i projektową. Doktorantka systematycznie rozwija swoje kompetencje, podejmując nowe wyzwania badawcze i dydaktyczne, co czyni ją wartościową członkinią społeczności akademickiej.

3. Praca doktorska

A. Ocena formalna

Na przedstawioną do recenzji pracę doktorską mgr Katarzyny Wolny-Grzędziel składają się:

- rozprawa pt. „O doborze i interpretacji krojów pism”,
- opis pracy doktorskiej.

Dokumenty otrzymałem w wersji wydrukowanej oraz cyfrowej. Rozprawa doktorska została przygotowana starannie pod względem stylistycznym, edytorskim, jak i intrologatorskim.

B. Ocena wartości merytorycznej pracy teoretycznej

Przedłożona do oceny rozprawa doktorska mgr Katarzyny Wolny-Grzędziel stanowi dogłębną analizę teoretyczną zagadnień związanych z konwencjami typograficznymi oraz świadomym doбором krojów pisma w kontekście teorii semiotycznych. Na szczególną uwagę zasługuje kompleksowe ujęcie problematyki, uwzględniające kluczowe koncepcje i odniesienia do prac uznanych badaczy, takich jak de Saussure czy Peirce. Doktorantka umiejętnie wskazuje na rolę krojów pisma jako elementów łączących fizyczne reprezentacje z treściami znaków.

Interdyscyplinarny charakter rozprawy, łączący elementy językoznawstwa z teorią projektowania oraz semiotyką, stanowi jej najistotniejszą wartość. Takie ujęcie pozwala na szerokie spojrzenie na problematykę krojów pisma w kontekście komunikacji wizualnej. Godna podkreślenia jest rzetelność badawcza Autorki, przejawiająca się w licznych odniesieniach do literatury przedmiotu oraz badań naukowych. Podjęta przez Doktorantkę polemika z koncepcjami Bringhursta świadczy o jej dojrzałości badawczej.

W rozprawie Autorka proponuje własną definicję typografii, określając ją jako „dyscyplinę projektową zajmującą się całą problematyką związaną z projektowaniem i użyciem krojów pism, zarówno na poziomie makro- (layout) jak i mikrotypograficznym (detale znaków, projektowanie krojów). Jest ona nieodłączną częścią komunikacji wizualnej i obejmuje zarówno proces projektowania nośnika kodowanego przez projektanta przekazu, czyli komunikatu typograficznego, jak i sposoby jego recepcji, przede wszystkim proces czytania (w kontekście m.in. psychofizjologicznych badań nad czytelnością).” Jednocześnie wskazuje na jej fundamentalną rolę w komunikacji wizualnej oraz na trudności związane z jednoznacznym zdefiniowaniem tej dziedziny. Warto byłoby rozważyć, czy w świetle przeprowadzonych badań nie należałoby zdefiniować typografii jako „medium multimodalnego”, co mogłoby stanowić interesującą interpretację w kontekście odniesień do semiotyki społecznej, które charakteryzują omawianą rozprawę. Wskazywałoby na typografię jako złożony system komunikacyjny, który angażuje różnorodne kanały percepcji oraz znaczeń nie tylko w wymiarze wizualnym, kulturowym czy lingwistycznym ale także emocjonalnym.

Doktorantka nie ogranicza się wyłącznie do teoretycznych rozważań, lecz przedstawia również praktyczne aspekty funkcjonowania krojów pism w różnych kontekstach, analizując m.in. takie kroje jak Comic Sans, New Zelek czy Clearview.

Sugeruję jednak, aby w tekście zawrzeć więcej zróżnicowanych przykładów wykorzystania krojów pisma – zarówno pozytywnych, jak i negatywnych – w kontekście ich oddziaływania na odbiorców. Bardziej urozmaicona tematycznie i formalnie dysertacja mogłaby lepiej komunikować przedstawione teorie.

Na podkreślenie zasługuje część pracy poświęcona badaniom empirycznym, w ramach których Doktorantka przeprowadziła wywiady z ekspertami, głównie z Polski. Wyłania się z nich obraz praktycznego zastosowania reguł przy doborze krojów pisma oraz komunikacji z klientami. Autorka trafnie wskazuje również na rolę intuicji w projektowaniu, podkreślając mechanizm przenoszenia wiedzy i doświadczenia na poziom intuicyjnego działania.

W rozprawie poświęcono uwagę klasyfikacji krojów pisma, wskazując na problemy związane z istniejącymi systemami klasyfikacyjnymi, np. autorstwa Maximiliena Voxa. Doktorantka analizuje złożoną strukturę różnych systemów klasyfikacyjnych, uwzględniających rozwój technologiczny oraz aspekty chronologiczne. Należy jednak zauważyć, że krytyka systemów klasyfikacyjnych ze względu na ich złożoność nie zawsze jest uzasadniona. Teorie badawcze nie muszą cechować się prostotą – mogą być złożone, a ich przyswojenie może wymagać specjalistycznej wiedzy. Problem z opisem zaledwie kilkudziesięciu tysięcy krojów pisma można postrzegać raczej jako wyzwanie dla dyscypliny niż jako niedoskonałość istniejących klasyfikacji.

W końcowej części pracy Doktorantka przedstawia wnioski oraz rekomendacje wynikające z przeprowadzonych badań. Odnoszą się one bezpośrednio do zdefiniowanych pytań badawczych, co świadczy o zwartej strukturze rozprawy i logiczności wywodu. Postulat dotyczący dyskusji nad stworzeniem programu nauczania opartego na analizie perspektyw rozwoju komunikacji wizualnej wydaje się jednak zbyt ogólny – nie określono bowiem, jakiego poziomu kształcenia miałyby dotyczyć (studiów licencjackich, magisterskich czy doktoranckich).

Od strony warsztatowej rozprawa jest przygotowana rzetelnie, chociaż pewną wątpliwość budzi wielokrotne odwoływanie się do Wikipedii jako źródła. Mimo że informacje, do których odnosi się Doktorantka za pośrednictwem Wikipedii, mają raczej charakter techniczny, w tekstach akademickich zalecałbym korzystanie ze źródeł pierwotnych, takich jak artykuły w czasopismach naukowych, monografie czy publikacje akademickie.

Podsumowując, przedstawiona rozprawa doktorska stanowi wartościowy wkład w badania nad typografią i jej rolą w komunikacji wizualnej. Interdyscyplinarne podejście oraz rzetelność badawcza Autorki zasługują na uznanie.

C. Ocena pracy projektowej

Przedstawiona publikacja autorstwa Pani Katarzyny Wolny-Grządziel stanowi starannie przemyślane i dobrze wykonany projekt.

Projekt charakteryzuje się spójnością koncepcyjną i przemyślanym dopasowaniem formy do struktury tekstu. Dokumentacja procesu projektowego stanowi formalne uzupełnienie dysertacji, choć należy zaznaczyć brak precyzyjnego opisu

zastosowanych metod badawczych. Autorka wspomina jedynie ogólnie o dyskusjach, analizie literatury i wywiadach, co mogłoby zostać rozwinięte.

Mimo, że Autorka za główną grupę docelową wskazuje osoby zajmujące się profesjonalnie projektowaniem graficznym w moim odczuciu publikacja ma charakter przede wszystkim akademicki i skierowana jest głównie do osób zajmujących się badaniem komunikacji wizualnej, co wydaje się adekwatnym pozycjonowaniem dla pracy o takim charakterze.

Na szczególną uwagę zasługują zastosowane rozwiązania typograficzne. Mam na myśli harmonijne zrównoważenie światła w stosunku do tekstu ciągłego. Przemyślane i klarowne umiejscowienie poszczególnych elementów tworzących strukturę tekstu (np. śródtytuły, przypisy). Zastosowana siatka modułowa, która umożliwiła spójne zakomponowanie zarówno tekstu, jak i materiałów graficznych (fotografii, diagramów i grafik).

Wybór krojów pisma został odpowiednio uzasadniony w kontekście tematyki pracy. Przyjęta hierarchia informacji w pełni odpowiada strukturze intelektualnej publikacji, co świadczy o świadomym podejściu projektowym.

Publikacja wyróżnia się wysoką jakością wykonania świadczy o tym chociażby zastosowanie wysokogatunkowego papieru Munken Lynx. Wybór oprawy szwajcarskiej nie tylko odpowiada objętości pracy, ale wskazuje na doświadczenie projektowe Autorki. Szczególnie warta uwagi jest złożona konstrukcja okładki łączącej płótno z okleiną, jest to rozwiązanie kosztowne i wymagające specjalistycznych umiejętności introligatorskich, rzadko stosowane w dużych nakładach.

Publikacja stanowi funkcjonalny projekt i estetycznie przyjemny obiekt, który skutecznie realizuje swoje założenia jako część pracy doktorskiej. Połączenie przemyślanej koncepcji z wysoką jakością wykonania świadczy o profesjonalnym podejściu Autorki do pracy projektowej.

4. Konkluzja

Po wnikliwej analizie rozprawy doktorskiej Pani Katarzyny Wolny-Grządziel pragnę podkreślić jej wartość merytoryczną. Dysertacja jest rzetelnie umocowana teoretycznie i poparta precyzyjnie poprowadzoną linią argumentacyjną. Stwierdzam, że zarówno przedłożona praca pisemna, jak i towarzysząca jej publikacja w pełni spełniają warunki określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Rekomenduję Radzie Dyscypliny Akademii Sztuk Pięknych w Katowicach przyznanie Pani Katarzynie Wolny-Grządziel stopnia doktora w dziedzinie sztuki w dyscyplinie sztuki plastyczne i konserwacja dzieł sztuki.

dr hab. Jan Piechota, prof. PJATK

